

inkább beszűkülnek: végül esetleg már csak háziállatával – ha van – marad egyedül a négy fal között, övele „beszélget”...

A lelki-szellemi kínokhoz testiek is társulnak, súlyosbítva a helyzetet. Leggyakoribb panaszok egyike az *alvászavar* (nem tud elaludni, gyakran fölébred éjszaka és hosszú ideig virraszt, míg újra elszenderedik): nagyon vigyázzunk, depresszió okozta alvászavart nem altatóval kell (*nem is lehet!*) gyógyítani (az altatószerhez hosszászokás veszélye igen nagy!). Gyakran panaszoknak rossz álmokról: ezek is nagyon meggyötörik őket, értetlenül állnak velük szemben és – természetesen – ezekkel is félelmeiket, pesszimizmusukat látják igazolva. Az *étvágytalanság* s ennek következtében a fogyás, valamint a szájszárazság, székrekedés is gyakori, kínzó tünetek – ezek miatt is igazolva látják súlyos testi betegségétől való félelmüket. (Vigyázat! *Olykor valóban lehet ilyen is a háttérben!*). Különböző fajta, különböző testtájakra lokalizálódó *fájdalmakról, szívdobogásról, ritmuszavarokról* is panaszoknak a depressziós betegek (ezek okának, vagy hiányának tisztázása nem is mindig könnyű orvosi feladat.)

Természetesen, nem minden esetben észlelhetők mindezek a tünetek-panaszok s egyik esetben enyhébbek, máskor súlyosabbak lehetnek. Legveszedelmesebb az, amikor az élénk testi tünetek elfedik, észrevehetetlenné teszik a mögötte lévő depressziót: legtöbbször ilyenkor késik el a segítség (ún. larvált, vagy maszkírozott depressziók).

A *depresszió „szomorú” betegség, szomorú a statisztikája is, mert a depresszió legsúlyosabb következménye az öngyilkosság.* A depresszió miatti öngyilkosságok görbéje három koresortban mutat nagy emelkedőt: a húszas évek körülükénél (ezek egy része inkább „csak” felhívó jellegű kísérlet), míg az ötveneseké és a 65 év fölöttieké sokkal gyakrabban végződik „eredményesen”: halállal. „A meghívott halál” oka előbbieknél inkább valamilyen családi, vagy munkaköri, megoldhatat-

lannak látszó nehézség, az utóbbiaknál az említett okok (magányosság, kilátástalanság stb.).

Amilyen szomorú ez a fölvázolt kép és a depresszió – olyan *biztató és reményteljes a kezelése.* Annyi reményvesztett és szomorú ember jár-kel körülöttünk, hogy talán furesán hangzik: *ma az összes pszichiátriai betegség között a depresszió kezelhető legeredményesebben és aránylag gyorsan.* Mindez kb. az utóbbi 20-25 év pszichiátriai és farmakológiai (orvosságok hatását, hatásmódját vizsgáló tudomány) kutatásainak eredménye, és még nem ment át kellően a köztudatba: *a depresszió eredményesen gyógyítható!* Ez – természetesen – orvosi feladat, nem egyházi vagy világi szociális munkásoké. Viszont az ő feladatuk (is), hogy időben észrevegyék, fölismerjék a bajt, jellegét és súlyosságát és időben jelzést adjanak.

Itt két végletre kell ügyelnünk: *nem minden szomorúság depresszió; nem lenne szabad elnézni a rejtett (larvált) depressziókat (nehéz!).*

A depressziók egy része ismétlődhet: periodikusan, vagy szabálytalan időközökben jelentkezvén újra, gyakori az állapot őszi-tavaszi rosszabbodása. Ezek az újabb, ismétlődő periódusok azonban *megfelelő kezeléssel megelőzhetők, illetve – ha erre nem került sor – újra, eredménnyel gyógyíthatók.*

A depressziók gyógyítása ma már elsősorban és majdnem kizárólag gyógyszerekkel történik (antidepresszívumok), szocio-, és pszichoterapia önmagában (kivéve az ún. neurotikus depressziót) hatástalan és felelőtlen kísérlet. A gyógyulás szakaszában természetesen nagy szerepe lehet a megértő-támogató pszichoterápiának s a javulást („az összedőlő világ romjaiból fölépíteni az újat”) nagymértékben segítheti a szakszerű pszichés támogatás.

*

(Elhangzott 1995. október 28-án, a FÉBÉ-konferencián)

Dr. ANDORKA RUDOLF:

A magyarországi gazdasági helyzet és annak társadalmi hatásai

Már az 1970-es évek közepén látni lehetett, hogy a magyar gazdaság igen súlyos problémákkal küszködik, mert ekkor indult meg a *külföldi kölcsönök felvétele*, a nemzetközi eladósodás, amely ugyan ideig-óráig *elleplezte* a nagyközönség előtt a *bajokat* (mivel a kölcsönök átmenetileg biztosították az életszínvonal emelkedését), de az adatokat ismerők számára világossá tette, hogy egy gazdasági válság felé megyünk. Az 1978. évi adósságtörlesztési válság kikényszerítette a gazdaságpolitika drasztikus megváltoztatását, ettől kezdve a reálbérszint csökkent és a lakossági jövedelmek csak minimálisan emelkedtek. Az 1990. évi rendszerváltás tette csak lehetővé azt, hogy a növekvő problémákat maga előtt görgető, a jövő évekre áttoló politikát alapvetően megszüntessék és megpróbálják a gazdaságot egészséges alpra helyezni. A piacgazdaságra való áttérés, a gazdasági veszteségeket termelő struktúrák lebontása, a magyar exportnak a fizetéképtelen, „volt szocialista” piacokról a nyugati országokra és a világpiacra való átállítása azonban szükségszerűen súlyos nemzeti jövedelem-visszaeséssel és a munkanélküliség megnövekedésével járt.

Ugyanez történt minden „volt szocialista” országban, többnyire még nálunk is súlyosabb mértékben. A struktúra-átalakítással járó visszaesést súlyosbította a keleti exportpiacok említett fizetéképtelenné válása és a mindenki számára váratlanul beköszöntött *világgazdasági depresszió.* 1990-ban 3,5 százalékkal, 1991-ben 11,9 százalékkal, 1992-ben 3,1 százalékkal csökkent a gazdasági teljesítmény mérésére használt

mutatószám, a GDP (könyvelven nemzeti jövedelem). 1993-ban azonban lényegében megállt a visszaesés (a csökkenés egy százaléknál kevesebb volt), 1994-ben pedig 3 százalékos körüli növekedés mutatkozott. A munkanélküliség is tetőzött 1993-ban, a vártnál alacsonyabb értéken (13 százalék), és 1994-ben lassan csökkenni kezdett. Sőt 1994-ben – 1978 óta először – a reálbérszint is emelkedett. Azt lehetett gondolni, hogy túl vagyunk a gazdasági válság mélypontján.

Ekkor jött az *1995. márciusi gazdaságpolitikai „csomag”,* amely sok területen súlyos jövedelemcsökkentő intézkedést tartalmazott. Ezek az intézkedések széleskörű megdöbbenést okoztak, majd egyre határozottabb tiltakozást váltottak ki, (sőt még az utolsó hetekben egyre) több sztrájkhoz is vezettek. Egyidejűleg a kormány, főképpen a pénzügyminisztériumhoz közel állók a kommunikációs eszközökben arról beszéltek, hogy a magyar gazdaság a teljes összeomlás szélén áll, *csak a drasztikus megszorítások menthetnek meg a szakadéka zuhanástól.* Bár a „csomag” intézkedéseit alig több mint fél-éve kezdték megvalósítani, a személyi jövedelmek csökkenése máris érezhető és a kormány a jövő évben további csökkenést tervez elérni.

Nézzük meg, milyen gazdasági tények, folyamatok vezettek ide: A gazdasági problémák gyökere szerintem a *nemzetközi fizetési mérleg hiánya.* Miután a hetvenes évek közepétől szinte állandóan negatív volt a fizetési mérleg és a hiányt újabb és újabb kölcsönök felvételével fedezték, 1990-től 1992-ig pozitív volt a mérleg egyenlege. Ebben lényeges szerepet ját-

szott a külföldi tőke beáramlása Magyarországra, a külföldi vállalatok beruházása, vállalat-vásárlásai. Ha azt tartjuk (és én ezen a véleményen vagyok), hogy a tőkebeáramlás kedvező, mert hozzásegít a magyar gazdaság korszerűbbé tételéhez, akkor ezt a fejleményt nagyon pozitívan értékelhettük. Ezekben az években nem nőtt külső adósságállományunk, viszont nőtt a konvertibilis devizatartalékunk. 1993-ban megfordult a kedvező tendencia, mert 1993-ban 3,5, 1994-ben 3,9 és 1995-ben várhatóan 3,5 milliárd dollárnyi negatívum alakult ki, ezért szükségszerűen ugrásszerűen megnőtt a külső adósságállomány (bruttó módon számítva az 1992. évi 21,4 milliárd dollárról 1994-ben 28,5 milliárdra!), igaz, közben tovább nőtt a konvertibilis devizatartalék is. A kedvezőtlen változás oka, hogy az import viszont jóval meghaladta az exportot.

Nem kétséges, hogy *ekkora negatív fizetési mérleget nem lehet még középtávon sem büntetlenül fenntartani*. Hozzájárult a veszélyérzethez a *mexikói gazdasági válság*, mert ott hasonló okok miatt összeomlott a gazdaság, a külföldi tőkét rohamosan kivonták, a valuta árfolyama zuhanásszerűen csökkent, teljes gazdasági káosz fenyegetett. A külföld, ott elsősorban a szomszédos *Amerika* gyors és nagyszemű pénzsegsége hátrította el az összeomlást, de a gazdasági következmények Mexikóra nézve így is igen súlyosak. Ekkor lehetett azt hallani, hogy Magyarország lesz a következő „Mexikó”. A külföldi hitelezők és beruházók bizalma a magyar gazdaság stabilitásában meginogni tűnt. *Ez volt a márciusi csomag melletti döntés közvetlen főoka*.

A legfontosabb intézkedés, amelyet azonban a nagyközönség kevésbé észlelt, a *forint azonnali leértékelése és a következő hónapokbani fokozatos, előre bejelentett mértékű leértékelése* volt. Ez mindenképpen indokolt volt, mert a forint devizaárfolyama az indokoltnál magasabb volt. Tudni kell azonban egy egyszerű összefüggést: *a leértékelés inflációt növelő hatású, ezáltal leszorítja a reálbért*. Ezért komoly érvek szólnak a leértékelés ellen. Ténylegesen a március előtti 20 százalékal alatti infláció az év végére 30 százalékos köré emelkedik. Ugyanakkor a leértékelés olcsóbbá teszi exporttermékeinket és drágábbá az importot. A hatás szinte azonnal megmutatkozott, a fizetési mérleghiány lecsökkent, sőt legutóbb egy hónapban már többlet is jelentkezett. Úgy tűnik, hogy a nemzetközi bizalom a magyar gazdaságban helyreállt.

Itt röviden *érdemes kitérni arra a kérdésre, hogy nem kelle-ne-e az adósságtörlesztést egyszerűen felmondani, vagy könnyítésekért kérni*. Az egyoldalú felmondás igen súlyosan érintené a külkereskedelmet, mert ezek után senki sem vállalkozna az ügyleteknél szokásos átmeneti hitelek adására sem. Az adósságkönnyítés kérdése is kétélű eszköz, mert megrendítheti a külföldi hitelezők és beruházók bizalmát. Nagyon kérdéses az is, hogyan lehet a kötvények formájában nagyon szétszórt külföldi adósságállományt a hitelezőkkel való tárgyalás útján csökkenteni. (Egy kormánykölcson törléséről csak az illető kormánnyal kell tárgyalni!) Hozzá kell tenni, hogy a törlesztés leállításának kilátásba helyezése vagy követelése maga is rontja hitelképességünket, más szóval azzal jár, hogy magasabb kamattal kaphatunk hitelt. Viszont, ha az adósságállomány nem nő tovább, viszont a gazdaság folyamatos növekedésbe kezd, akkor a törlesztés egyre kisebb terhet jelent a GDP-n belül.

A magyar közvélemény a leértékelésnél sokkal hamarabb és közvetlenebbül érzékelte az állami költségvetés deficitjének csökkenése érdekében tett lépéseket, a családi támogatások csökkentését, a nyugdíjrendszer tervezett megváltoztatását, az oktatásnak és az egészségügynek juttatott állami támogatás csökkentését, a tandíj bevezetését, bizonyos egészségügyi ellátások ingyenességének megszüntetését. *Miért volt erre szükség? A költségvetési deficitet illetően két ellentétes*

nézettel találkozhatunk. A második világháború utáni három évtizedben uralkodó Keynes-i iskola szerint a deficit nem káros, mert élénkíti a gazdaságot, mindaddig pozitív a hatása, amíg nem okoz igen nagy inflációt. Az 1970-es évek közepén újra uralkodóvá vált neoklasszikus irányzat, különösképpen annak monetarista változata szerint a költségvetési deficit súlyos károkat okoz, mert növeli az inflációt és – ami még nagyobb baj – növeli a fizetési-mérleg deficitjét. *A kulcskérdés valójában az, mennyire erős az összefüggés a költségvetési deficit nagysága és a fizetési mérleg deficitjének nagysága között*. Amennyire át tudom tekinteni, nincs egyértelmű bizonyíték egyik álláspont mellett sem. A magyar kormány, továbbá a Nemzetközi Pénzügyi IMF Alap úgy tartja, hogy az összefüggés szoros, ezért a deficitet mindenképpen nagy eréllyel kell csökkenteni.

Tény, hogy a költségvetési deficit nagyon erősen megnőtt, 1990-ben még csekély többlet volt a költségvetésnek, 1993-ban és 1994-ben azonban a hiány már a GDP 6-7 százalékát érte el. Hozzá kell persze tenni, hogy ezzel nem állunk egyedül a világon, például *Olaszországban* hasonló a költségvetés deficitje. *Franciaországban* ugyan kisebb, de magasabb az úgynevezett maastrichti kritériumokban meghatározott 2 százaléknál, ezért a francia kormány az elmúlt hetekben drasztikus kiadáscsökkentő intézkedéseket hozott, ezek vezettek az országot megbénító sztrájkokhoz. A francia kormány azonban jónak látta az említett kritériumok teljesítését, hogy a következő években ne maradjon ki a szorosabb európai gazdasági integrációból. Másszóval: *úgy gondolom, hogy mi sem engedhetünk meg magunknak éveken keresztül hasonlóan magas deficitet*.

Mi a deficit oka? Vannak, akik a fő okot abban látják, hogy a kormányzat képtelen a jövedelmi adókat teljeskörűen behajtani, a vállalatok tevékenységük egy részét ugyanis áttörljék a „szürke gazdaságba”, nem mutatnak ki jövedelmet, ezért nem is fizetnek adót. Kétségtelen, hogy Magyarországon – még az egyszerű állampolgárok körében is, a magánvállalatok egy részénél még inkább – igen rossz az „adóerkölcs”. Ezen azonban rövidtávon aligha lehet lényegesen változtatni, sőt a drasztikus büntetőintézkedések esetleg még tovább rontanák a helyzetet.

Mások a *magas szociális kiadásokban látják a főokot, a szocialista rendszertől örökölt „koraszülött jóléti államról” beszélnek*, mondván, hogy olyan jóléti rendszerünk van, amelyet nálunk sokkal gazdagabb országok is csak nagyon nehezen engedhetnek meg maguknak. Kétségtelen, hogy a szociális kiadások 1992-ben már a GDP 30 százalékaival egyenértékűek voltak és a kormányzati kiadásoknak több mint felét tették ki. Ha hozzászámítjuk az oktatásra fordított kiadásokat (a GDP 6 százaléka, a kormányzati kiadások 11 százaléka), akkor ez a teher a hasonló gazdasági fejlettségű országoknál sokkal nagyobb. Ehhez azonban hozzá kell tenni, hogy **1.** gazdasági válság, széleskörű elszegényedés időszakában mindenképpen indokolt a leghátrányosabb helyzetűek védelme jóléti politikai eszközökkel, **2.** a százalékos arányok részben azért nőttek, mert a nevezők – a GDP és a költségvetés – reálértéke csökkent, **3.** két olyan juttatást kellett bevezetni, amely korábban nem, illetve csak nagyon szűk körben létezett: a munkanélküliek támogatását és a szociális segélyezést. A jóléti kiadások körül igen éles vita dúl. A saját véleményemet úgy foglalhatnám össze, hogy az *örökölt jóléti rendszert mindenképpen meg kell reformálni, de ezt úgy kell megvalósítani, hogy a társadalom középrétegeit, különösen a szegényeket, ne sújtsuk erősen!*

A költségvetési deficitnek azonban van egy harmadik, rendkívül problematikus, de a közvéleményben kevésbé ismert eleme: *a belföldi adósságszolgálat*. 1990 óta a magyar kormányok a költségvetési deficitet úgy finanszírozták, hogy

belföldi kölcsönöket vettek fel, pontosabban államkötvényeket bocsátottak ki, amelyeket részben intézmények, elsősorban bankok, valamint magánszemélyek is megvásároltak. A kötvények után meghatározott – és pedig meglehetősen magas – kamatot fizet a költségvetés. A belső államháztartási adósság az utolsó években már elérte az egy évi GDP 83-85 százalékát. Az utána fizetett kamatok fedezésére újabb adósságot kell felvenni. Ez a tendencia nyilván teljes ellehetetlenüléshoz vezet, ezért mindeképpen meg kell állítani.

A belső államadósság egyik igen kényes kérdése, hogy annak jelentős része azáltal jött létre, hogy az állami költségvetés átvállalta (kötvényekkel fedezte) a bankok rossz, vagyis behajthatatlan kölcsöneit. Ezt nevezik *bankkonszolidációnak*. Joggal felvetődhet a kérdés, hogyan jöttek létre ezek a „rossz kölcsönök” és teljesen korrekten történt-e a konszolidáció. Mindenesetre a bankok a gazdasági átalakulás minden kínja közepette is igen jól prosperáltak, de mint láttuk, a költségvetés nagyvonalú támogatása következtében. *Jogosult az az igény, hogy többet ne kerüljön sor hasonló bankkonszolidációra, a rosszul gazdálkodó bankok menjenek csődbe.*

Nemcsak az állami költségvetési deficit okairól, hanem csökkentésének gyorsaságáról is nagy viták folynak. Az állami kiadások (pl. családi pótlék) csökkentése ugyanis nagy mértékben csökkenté a belső keresletet, ezért a megindult gazdasági növekedést veszélyezteti. Én azok felé hajlok, akik szerint az *állami költségvetés drasztikus csökkentése nem annyira sürgős és fontos, mint a fizetési mérleg deficitjének csökkentése.*

A túlzott kiadáscsökkentésnek, főképpen a szociális kiadások egyes fajtái csökkentésének hosszabbtávú veszélyét abban is látom, hogy olyan következményekkel jár, amelyek hosszútávú fellendülésünk alapjait veszélyeztetik.

Csak példaképpen említek néhányat: A családi támogatások csökkentése oda vezethet, hogy gyermekeink igen jelentős része a szegénység körülményei között nő fel, és különösen a demográfiai jövőnk szempontjából értékes többgyermekes családok fognak szegénységbe süllyedni. Indokolt persze a jelenlegi helyzetben a családi támogatásokat a legjobban rászorulókra összpontosítani, ide tartozik azonban a gyermekes családoknak többsége. A „*szegényekre koncentráció*” legrosszabb módszere vitathatatlanul a jövedelmi igazoláshoz kapcsolás, a kormányzat mégis ezt a megoldást választotta (például ahelyett, hogy a családi pótlékot gyermekszám szerint differenciálná vagy a családi pótlékot beleszámítaná a személyi jövedelmi adó alapba, egyidejűleg áttérve a családi jövedelemadóra, amely a gyermekszámot figyelembe veszi).

Rendkívül veszélyes az oktatási, azon belül felsőoktatási támogatások drasztikus csökkentése, valamint a tudományos kutatás támogatásának elsorvasztása. *Jövő fejlődésünknek legfontosabb tényezője lehet a magyar társadalom viszonylag magas iskolai végzettsége, műveltsége, „emberi tőkéje”.*

Nagyon meg kell gondolni azt is, hogy milyen egészségügyi ellátásokat lehet ingyenesből önköltséggé tenni, mert ha alapvető ellátásokat szegénység miatt nem fognak igénybe venni, ez súlyosan rontaná a már amúgy is rossz egészségügyi állapotainkat.

Még általánosabb káros következmény lenne az, ha a magyarországi *jövedelemegyenlőtlenségek* – amelyek már ma is elérték a nyugat-európai szintet, tovább növekednének és *dél-amerikai jövedelemegyenlőtlenségek, társadalmi szerkezet alakulna ki: egy igen szűk nagyon gazdag és nagyhatalmú osztály, gyenge középrétegek és nagy tömegű szegénység.*

Ennél is súlyosabb kár lenne, ha a romló jövedelmi helyzet körülményei között a „mindenki harca mindenki ellen” vagy a különböző kisebb-nagyobb érdekcsoportok közötti küzdelem alakulna ki. Ezek mind próbálnák pozíciójukat védelmi, mások rovására előnyökhöz jutni, veszteségeket el-

kerülni. *A jelenlegi súlyos gazdasági és társadalmi helyzetből pedig nyilvánvalóan csak társadalmi összefogással tudunk kikerülni, mindenkinek, minden rétegnek részt kellene vállalnia a terhekből és különösen a leginkább veszteséket kellene megvédeni a társadalomból való kiszakadástól, a reménytelenségbe süllyedéstől.* Az is nagyon hátrányos, hogy az akut gazdasági hasznok és hátrányok kiszorítják a társadalom figyelméből az azoknál sokkal alvotóbb és egyben nehezebben megoldható kérdéseket, mint a demokratikus intézmények és a piacgazdaság működéséhez szükséges intézmények felépítését, a polgári vagy állampolgári kultúra és mentalitás kifejlesztését.

*

JEGYZET

A szerző e cikket a Lelkipásztor számára írta 1995. december 17-én. Ilyen témájú cikket már 1995. nyarán kértem tőle, de a kérést a rektor úr elfoglaltsága miatt csak a jelzett időpontban tudta teljesíteni. Így is köszönjük – nemcsak közgazdász szakemberek számára érthető – elemző írását.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Tisztelettel köszöntöm hűséges Olvasóinkat!

Reménységünk szerint márciusi számunkhoz csatlakozhatunk már az 1995. évfolyam összesítő Tartalomjegyzékét.

Több olyan esemény történt egyházunkban, ami túllépi az Evangélikus Élet beszámolóinak kereteit, de még ebben a számban nem kaphatott helyet: így marad a következő számba a *csepregi* megemlékezés lelkészektől írt anyag, a *szombathegyi* ökumenikus tanulmányi nap értékelése, néhány nekrológ, az imahéttel kapcsolatos tapasztalatok, több könyvszemle, folyóiratban megjelent cikk recenziója, LMK dolgozatokból kivonat, katonai vagy civil szolgálatról vélemény, levelesládánkból néhány visszhang a Lelkipásztorra.

Marschalkó Gyula nyugdíjas lelkésztestvérünk telefonjelentése alapján pótlólag közöljük, hogy *Terny László* Norvégában élő lelkészársunk ordinációja is 50 évvel ezelőtt történt. (A jubiláló lelkész írásból szintén kimaradt Németh István ny. szekszárdi lelkész, aki ez év augusztus 20-án lesz 70 éves.) *Milán* Gábor olvasónk hiányolta, hogy néhai Szabó Lajos Curriculum vitae-jéből (Lp 1995/458. lap) kimaradt édesapja neve a még élő évfolyamtársak sorában. Kiegészítendő!

Külön kiemelem azt a két kérést, ami recenzió ügyben érkezett hozzám az elmúlt év végén: október végén kaptam meg Koren Emil: *A budaván gyülekezet krónikáját*, majd november végén a MEVISZ kiadásában megjelent *Nem voltam egyedül* című riportorozatot: Beszélgetések az evangélikus közelmúltról. Mivel mindkét könyv egyházunk *félmúltjáról* szól más-más szempontból, a szokottnál is gondosabban akartam elvégezni a recenziálás munkáját. Mind az első könyv szerzőjével, mind a második könyv riportereivel beszélgettem, többek véleményét meghallgattam, magam is végig gondoltam a szubjektív egyháztörténelmi beszámolókat (vajon van-e más, mint szubjektív történetírás, ha csak nem a száraz krónika, vagy eseménynaplój?) és a szokottnál hosszabban kívánok a következő számok valamelyikében reflektálni az olvasottakra, a két könyvről együtt, tiszteletben tartva műfaj-különbséget, a véleményem eltérő megjelenését és mindenek felett a kétségtelen jószándékot. Előjáróban annyit, hogy *fontos munkák* kerültek kezünkbe, hiszen valamit el akarnak mondani, ami a mi nemzedékünk számára élő történelem volt, a következő nemzedék számára már csaknem valódi történelem. Azt külön is becsülöm, hogy ma van igény egyházon belül is a memoárirodalomra, sokféle buktató ellenére is. Tisztelettel kérek türelmet az Olvasóktól és a megelőlegezett bizalmat nyilvánító szerzőktől.

Előzetesen közlöm, hogy az 1996. évi országos papné csendesnapot március 23-án, szombaton tartják 10-17 óráig a Budapest Deák téri Gimnázium Dísztermében. Részletes programot az Evangélikus Életben olvashatnak. Kérjük a lelkészcsaládokat, jegyezzék elő ezt a fontos alkalmat!

Felhívom a figyelmet az 1989. őszétől megjelent Lelkipásztor számokra, érdemes visszalapozni már feledésbe merült cikkekre! Azért kell ezt írnom, mert jelentkezik néha olyan igény, amit már régen teljesítettünk: közgazdasági, pszichológiai, pedagógiai kérdések, ökumenikus eseményekről beszámoló, egyháztörténelmi anyagok. A meglévő, vagy kidolgozott témák nemcsak a tárgyhónapban használhatók. A Lelkipásztor havi szaklap lévén, nem napilap, érdemes arra, hogy beköszűk és később is elővegyük. Ugyanakkor tudom, hogy egy-egy kérdés (társadalmi, zsinati, morális probléma) másként jelentkezett 1991-ben, mint ma, így a szerkesztőnek is figyelni kell a friss kívánásokra, vagy az ismételt igényre.

Figyelmes, jó olvasást, hasznos tanulást kíván

a Szerkesztő